

ÖLDÜRME TÜRLERİ

Öldürme dört şekilde olur:

- 1- Amden (kasten) öldürme
- 2- Şibh-i amd (kasta benzer öldürme)
- 3- Hata yoluyla öldürme
- 4- Hata yerine geçecek bir şekilde öldürme.

Kasten öldürmeye gelince bu husus, وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا "Kim bir mümini kasten öldürürse"¹ ayetinde açıkça belirtilmektedir: Kasta benzer bir öldürme hususu ise Abdullah b. Amr b. el-As'ın Rasulullah (ﷺ)'dan rivayet ettiği şu hadiste bildirilmektedir:

أَلَا إِنَّ دِيَةَ الْخَطَا شِبْهَ الْعَمْدِ مَا كَانَ بِالسَّوْطِ وَالْعَصَا مِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ مِنْهَا أَرْبَعُونَ فِي بَطُونِهَا أَوْلَادُهَا "Dikkat edin! Kasta benzer, hata yoluyla öldürülen kişi, kamçı ile öldürülendir. Bunun diyeti kırk tanesinin yavrusu karnında (hamile) olmak üzere yüz devedir."²

Hatayla öldürme ise Allah-u Teâlanın şu ayetinde açıkça yer almaktadır:

¹ Nisa-93

² Ebu Davud, K. Diyet, 3973

"Bir müminin bir başka mümini hata ile olması dışında öldürmesi asla caiz değildir."¹

Hata yerine geçecek bir şekilde öldürmek de bir tür hatayla öldürmedir. Ancak bu türden öldürme hatayla öldürme tarifine uymaz, çünkü vakıası farklıdır. Zira hata, öldürme fiili ile birlikte gerçekleşir. ancak katil, öldürmek istemediği halde böyle bir olaya neden olmuştur. Hata yerine geçecek öldürme olayında ise, fiilde öldürmek gibi bir ifade yer almamaktadır. Fiil, iradesi dışında katilden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla vakıası hata vakıasından farklıdır.

Kasten Öldürme

Kasten öldürme; bir kişinin bir başka kişiye, genelde ölümüne neden olacak bir şeyle vurmasıdır, ya da bir kişinin bir başka kişiye karşı genellikle onun ölümüne yol açacak bir fiilde bulunmasıdır. Bu durum içeriğinde üç hali barındırır:

1- Kılıç, bıçak, tabanca ve bomba gibi genelde ölüm ile sonuçlanacak bir aletle veya; demir bir örs, çekiç ya da ağır bir taş parçası, büyük bir kaya ve kalın bir ağaç gibi öldürücü nitelikteki büyük bir cisimle vurulmasıdır. Bu türden bir öldürme kasten öldürme

¹ Nisa: 92

türlerinden olup kasten öldürme ile ilgili hükümler uygulanır.

2- Üzerine ağır bir demir parçası bağlanmış veya ucuna kalın bir çivi çakılmış olan bir sopa gibi normal şartlarda öldürücü nitelikte olmayan ancak beraberinde bulunan bir başka madde ile öldürücü özelliğe sahip olan bir madde ile vurulması ya da genelde ölümle sonuçlanacak şekilde darbelerin tekrarlanması veya etrafi bıçak gibi keskinleşmiş olan bir taş parçası ile darbenin genelde ölümle sonuçlanacak şekilde birçok kereler tekrarlanması. Bu ve benzeri şekilde gerçekleşen öldürme eylemleri kasten öldürme sayılır.

Enes'den:

أَنَّ يَهُودِيًّا رَضَّ رَأْسَ جَارِيَةٍ بَيْنَ حَجْرَيْنِ فَقِيلَ لَهَا مَنْ فَعَلَ بِكَ هَذَا أَفَلَانَ أَفَلَانَ حَتَّى سَمِيَ الْيَهُودِيُّ فَأَوْمَأَتْ بِرَأْسِهَا فَجِيءَ بِالْيَهُودِيِّ فَأَعْتَرَفَ فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرُضَ رَأْسُهُ بِالْحِجَارَةِ وَقَدْ قَالَ هَمَّامٌ بِحَجْرَيْنِ "Bir Yahudi tarafından kafası iki taş arasında ezilmiş halde bulunan bir cariye: 'Bunu sana kim yaptı, filan mı filan mı?' diye sordular. Nihayet bir Yahudinin adı geçince başı ile 'Evet' diye işaret etti. Bunun üzerine Yahudi tutuklandı ve suçunu itiraf etti. Bunun üzerine Rasulullah (ﷺ)'da onun başının iki taş arasında ezilmesini emretti."¹

Müslim'in rivayetinde ise şu ifadeler yer almaktadır:

¹ Buhari, K. Diyet, 6376

"Onu *فقتلها بحجر فجيء بها إلى النبي صلى الله عليه وسلم وبها رمق* (cariyeyi kıymetli) taşları için öldürmüştü. Cariye Rasulullah (ﷺ)'a getirildi. Henüz canını teslim etmemişti."¹

3- Boğazını sıkması, iple asması, bir dağın veya yüksek bir binanın tepesi gibi yüksek bir yerden, trenden, hızlı giden bir arabadan atması veya boğulmasına yol açacak bir şekilde denize atması, ateşe atması, kafes gibi dar bir alanda bulunan aslan, kaplan ve leopar gibi yırtıcı hayvanların arasında bırakması, bir yere hapsederek ölünceye kadar yemek ve su vermemesi, zehir içirmesi, öldürücü bir yemek yedirmesi, genelde ölümlü sonuçlanacak bir şekilde bir başkasını öldürmeye zorlayarak doğrudan öldürenle dolaylı bir şekilde ölüm olayına neden olması gibi genelde kişinin telef olması yani yok olması ile sonuçlanacak fiillerden birisini yapması. Genellikle ölüme yol açacak fiillerden birisinin işlenmesi sonucundaki öldürmeler kasten öldürme sayılır. Ebu Davud, Nebi (ﷺ)'ye içine zehir katılmış bir koyun getiren Yahudi bir kadın hakkında şunu rivayet eder: Ebu Seleme bu konu hakkında şöyle dedi: "*Beşir b. El-Bera, (bu koyunun etinden yediği için) vefat etti. Nebi (ﷺ)de kadının öldürülmesini emretti.*"

Kasten Öldürmenin Cezası

¹ Buhari, K. Diyet, 6371

Tüm türleriyle kasten öldürmenin hükmü, öldürenin öldürülmesidir. Yani kasten öldürme suçunun cezası olarak -öldürülenin yakınları affetmezlerse- katilin öldürülmesidir. Yakınları affederlerse (kıyas uygulanmasını istemezlerse) öldüren, öldürülenin yakınlarına fidye öder. Ancak yakınlarının bunu sadaka olarak bağışlamaları durumunda fidye de ödemez. Bunun delili Allah Teâlanın şu sözüdür:

"Kim mazlum olarak öldürülürse biz onun velisine (mirasçısına öldürülenin hakkını talep hususunda) bir yetki vermişizdir. O da öldürmede ileri gitmesin"¹

"Kıyas sizin üzerinize farz kılındı"²

"Kıyasta sizin için hayat vardır"³

Kıyas misillemde bulunmak yani öldürenin öldürülmesi demektir. Buhari Ebu Hüreyre'den rivayet ediyor: Nebi (ﷺ) şöyle dedi:

"Her kimin bir yakını öldürülür ise o, iki hayırlı şeyden birisini yapmakta serbesttir. Ya fidye alır ya da (kıyas gereği onu) öldürür."⁴

¹ İsra: 33

² Bakara-178

³ Bakara: 179

⁴ Tirmizi K. Diyat, 1325

Ebu Davud Ebu Şureyh el-Huzai'den: Dedi ki: Rasulullah (ﷺ)'dan işittim. Diyordu ki:

مَنْ أَصِيبَ بِدَمٍ أَوْ خَبَلٍ وَالْخَبْلُ الْجُرْحُ فَهُوَ بِالْخِيَارِ بَيْنَ إِحْدَى ثَلَاثٍ فَإِنْ أَرَادَ الرَّابِعَةَ فَخُذُوا عَلَيَّ يَدَيْهِ **"Kime bir kan (öldürme) veya yaralanma isabet ederse o, üç şeyden birisini yapmakta serbesttir: Ya kısas uygular, ya diyet alır veya affeder. Şayet dördüncüsünü isteyecek olursa elinden tutun (engel olun)."**¹

Rasulullah (ﷺ) dedi ki: **"Kasten öldürmenin cezası kaved (kısas) dir. Ancak öldürülen kişinin velisi affederse ne ala."**

Ebu Davud'un rivayetine göre Nebi (ﷺ) şöyle buyurmaktadır:

وَمَنْ قَتَلَ عَا مَدًّا فَهُوَ قَوْدٌ **"Kim kasten birisini öldürürse kısas yapılır."**²

İbni Mace'nin rivayetine göre Nebi (ﷺ) şöyle buyurmaktadır:

وَمَنْ قَتَلَ عَمْدًا فَهُوَ قَوْدٌ وَمَنْ حَالَ بَيْتَهُ وَبَيْتَهُ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْقًا وَلَا عَدْلًا **"Kim kasten birisini öldürürse bu sebeple kendisine kısas uygulanır. Kim de katil ile kısasın arasına girerek engel olmaya çalışırsa Allah'ın ve meleklerin laneti onun üzerine olsun. Allah, onun ne farz ne de nafile ibadetlerini kabul etmez."**³

¹ İbni Mace, K. Diyet, 2613

² Nesei, K. Kasame, 2708

³ İbni Mace K. Diyat, 2625; Nesei, K. Kasame, 2708

Tirmizi, Amr b. Şuayb'dan onun da babasından ve dedesinden, Rasulullah (ﷺ)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

مَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا دُفِعَ إِلَى أَوْلِيَاءِ الْمَقْتُولِ فَإِنْ شَاءُوا قَتَلُوا وَإِنْ شَاءُوا
أَخَذُوا الدِّيَةَ وَهِيَ ثَلَاثُونَ حَقَّةً وَثَلَاثُونَ جَذَعَةً وَأَرْبَعُونَ خَلْفَةً وَمَا صَالِحُوا عَلَيْهِ فَهُوَ
لَهُمْ **"Kim kasten öldürürse öldürülenin velilerine teslim edilir. Dilerlerse öldürürler dilerlerse diyet alırlar. Bu diyet; otuz tane dört yaşına basmış, otuz tane beş yaşına basmış ve kırk tanesi de gebe olmak üzere (yüz deve) dir. Üzerine anlaşıkları şey ise bu da onlara aittir."**¹

İşte bu delillerin tamamı kasten öldüren kişiye verilecek olan cezanın kısas olduğu yani öldürenin öldürüleceği veya öldürenin velisinin diyet alacağı veya affedeceği hususunda açık ve net ifadelerdir.

Kaved (Kıyas Gereği Öldürme)

Kıyas gereği öldürme, kasten birisini öldürenin öldürülmesidir. Rasulullah (ﷺ) şöyle dedi:

مَنْ قَتَلَ عَمْدًا فَهُوَ قَوْدٌ **"Kim kasten öldürürse kısas gereği öldürülür."**²

Hadislerin açıkça belirttiğine göre kim, bir kişiyi kasten öldürürse, öldürdüğü için öldürülür. Öldürülen kimse; burnu kesik, duyuları çalışmayan birisi olsa ve katil de düzgün yaratılışlı ya da tam tersi olsa bile, katil

¹ Tirmizi, K. Diyet, 1308

² İbni Mace K. Diyat, 2625; Ebu Davud K. Diyat, 3935

kıyas gereği öldürülür. Aynı şekilde öldüren ile öldürülenin, ilimde ve şerefte, zenginlikte ve fakirlikte, sağlıkta ve hastalıkta, güçlü olmakta ve zayıf olmakta, büyüklükte ve küçüklükte, sulta sahibi olmakta veya olmamakta ve daha birçok şeyde eşit seviyede olmaları durumu değiştirmez. Aynı şekilde köle ile hür, erkek ile kadın, müslim ile gayri müslim arasında da fark yoktur. İbni Mes'ud'un Rasulullah (ﷺ)'den rivayet ettiği "*cana can*" hadisi nedeniyle bu türden özelliklerin hiçbiri itibara alınmaz. Bu hadis genel olup delalet açısından yeterlidir. Sahih bir hadis olup bu konuda nass olma özelliğine sahiptir.

Hadiste yer alan "nefs" (can) kelimesi cins isim olup; erkeğin erkeği, erkeğin kadını, hür olanın hür olanı, hür olanın köleyi, Müslümanın kafiri, kafirin Müslümanı öldürmesi gibi her nefsi kapsamaktadır. Erkeğin kadını öldürmesi olayı hadisin nassı ile sabittir. Malik'in Amr b. Hazm'dan tahrir ettiği bir hadise göre Nebi (ﷺ) Yemen halkına yazdığı bir yazıda şöyle demektedir: "**Kadını öldüren erkek öldürülür.**" Buhari de Enes'ten şu hadisi rivayet etmektedir:

أَنَّ يَهُودِيًّا رَضَّ رَأْسَ جَارِيَةٍ بَيْنَ حَجْرَيْنِ فَقِيلَ لَهَا مَنْ فَعَلَ بِكَ هَذَا أَفَلَانَ أَفَلَانَ حَتَّى سَمِيَ الْيَهُودِيُّ فَأَوْمَأَتْ بِرَأْسِهَا فَجِيءَ بِالْيَهُودِيِّ فَأَعْتَرَفَ فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَضَّ رَأْسَهُ بِالْحِجَارَةِ "Bir Yahudi tarafından kafası iki taş arasında ezilmiş halde bulunan bir cariyeye: 'Bunu sana kim yaptı, filan mı filan mı?' diye sordular. Nihayet bir Yahudinin adı geçince başı ile 'Evet' diye işaret etti. Bunun üzerine Yahudi tutuklandı ve suçunu itiraf etti.

Bunun üzerine Rasulullah (ﷺ) da onun başının iki taş arasında ezilmesini emretti."¹

Bu iki hadis, kadını öldürmesinden dolayı erkeğin öldürüleceği hususunda açık nasıttır. Nebi (ﷺ)'in: "**Kadını öldüren erkek öldürülür.**" sözü de tek başına yeterlidir. Hür bir kimsenin köle olan birisini öldürmesine gelince: Müslim ve Buhari, Hasen ve Semre yoluyla Rasulullah (ﷺ)'in şöyle dediğini rivayet etmektedirler:

مَنْ قَتَلَ عَبْدَهُ فَتَلَّاهُ وَمَنْ جَدَعَ عَبْدَهُ جَدَعْنَاهُ "Kim kölesini öldürürse biz de onu öldürürüz, kim de kölesinin azalarını (burnunu, kulağını) keserek sakatlarsa biz de azalarını (burnunu, kulağını) keserek onu sakatlarız."²

Kölesini öldüren efendi kısasen öldürüldüğüne göre efendisini öldüren köle de öncelikle öldürülür.

Kafir bir kimseyi öldüren bir Müslümanın öldürülmesi olayında ne genel olarak devletine ne de özel olarak kendisine eman verilmeyen harbi kafir ile zimmi ve müste'men (eman verilen) kafir arasında fark vardır. Kendisine eman verilmeyen harbi kafirin öldürülmesinden dolayı ne Müslüman ne de zimmi öldürülmez. Öldürülen kafir kimse; ister Kureyşle Rasulullah (ﷺ) arasında olduğu gibi Müslümanlarla aralarında fiilen savaş hali bulunan bir kafir olsun isterse Rasülün henüz savaş ilan etmediği diğer Arap

¹ Buhari, K. Diyet, 6376

² Tirmizi, K. Diyet, 1334

kabilelerinde olduğu gibi fiilen harbi olmayan birisi olsun durum değişmez. Müslüman bir kimsenin fiilen harbi olan bir kimseyi nerede bulursa bulsun öldürebileceği ve kanını akıtılabileceği konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur. Fiilen harbi olmayan kimse ise, kendileriyle anlaşma yapılmamış birisi demektir. Dolayısıyla bir Müslüman tarafından öldürülürse, Müslümana kısas uygulanmaz, yalnızca Müslüman bir kimse için ödenen diyetin yarısını vermek gerekir. Amr b. Şuayb'ın babasından ve dedesinden rivayet ettiği bir hadiste Nebi (ﷺ) şöyle buyurmaktadır:

عَقْلُ الْكَافِرِ نِصْفُ عَقْلِ الْمُؤْمِنِ "Kafirin diyeti müminin diyetinin yarısıdır." Çünkü biz ona savaş ilan etmedik, onunla bizim aramızda fiili savaş durumu söz konusu değildir. Dolayısıyla Müslüman bir kimse harbi olan, anlaşmalı olmayan bir kafiri öldürdüğü için öldürülmez. Zira Rasul (ﷺ)'ün sözünde; Müslüman bir kimsenin kafir bir kimseyi öldürmesi nedeniyle, anlaşmalı olan bir kafirin de bir başka kafiri öldürdüğü için öldürülmeyeceği açıkça yer almaktadır. Ahmed, Ali (رضي الله عنه)'den Nebi (ﷺ)'in şöyle söylediğini rivayet etmektedir:

أَلَا لَا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ "Dikkat edin. Kafire karşılık bir Müslüman öldürülmez, anlaşmalı olduğu süre içerisinde anlaşmalı (ahidli) olan da öldürülmez.."¹

¹ Ebu Davud, K. Diyet, 3927

Bu anlamı Rasulullah (ﷺ) şu sözüyle de doğrulamaktadır:

لا يُقْتَلُ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ "Kafire karşılık bir Müslüman ve ahitli içerisinde ahitli öldürülmez."¹

Her iki hadisin anlamı şudur: Mümin bir kimse yani Müslüman, harbi bir kafire karşılık öldürülmez, anlaşmalı bir kafir de harbi bir kafire karşılık öldürülmez. Yani kafire karşılık Müslüman, harbi bir kafire karşılık da ahitli bir kafir öldürülmez. Çünkü anlaşmalı olan bir kimse kendisine eman verilmiş bir kimse demektir. Bu hadis, Müslümanın ve anlaşmalı bir kafirin harbi bir kafire karşılık öldürülemeyeceğine delildir.

Harbi olmayan kafir ise ya zimmidir ya da kendisine eman verilmiş birisidir. Şayet zimmi kafir ise, kanının, malının ve namusunun korunması gerektiğinden kendisine, Müslümana yapılan muamele yapılır. Zira zimminin kanı(nın akıtılması), tıpkı Müslümanın kanını akıtılması gibi Müslümanlara haramdır. Buhari Abdullah b. Amr'dan şu hadisi rivayet etmektedir: Nebi (ﷺ) şöyle buyurdu:

مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَإِنَّ رِيحَهَا تُوْجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَامًا "Kim anlaşmalı birisini öldürürse cennetin kokusunu duyamaz. Oysa cennetin kokusu kırk yıllık bir mesafeden duyulur."²

¹ Ahmed b. Hanbel, Müs. Mükessirin min es-Sahabe, 6403

² Buhari, K. Cizye ve'l-Muvadea, 2930

Tirmizi sahihinde Ebu Hüreyre'den şu hadisi rivayet etmektedir: Nebi (ﷺ) şöyle buyurdu:

أَلَا مَنْ قَتَلَ نَفْسًا مُعَاهِدًا لَهُ ذِمَّةَ اللَّهِ وَذِمَّةَ رَسُولِهِ فَقَدْ أَخْفَرَ بِذِمَّةِ اللَّهِ فَلَا يَرَحُ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَإِنْ رِيحَهَا لِيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ سَبْعِينَ خَرِيفًا **"Dikkat edin! Kim hem Allah'ın hem de Rasülünün zimmetindeki anlaşmalı bir kimseyi öldürürse, Allah'ın korumasından mahrum olur, cennetin kokusunu duyamaz. Oysa cennetin kokusu kırk mevsimlik bir mesafeden duyulur."**¹

Bu iki hadis, zimminin ve anlaşmalı birisini öldürmenin haramlığına delalet ettiği gibi anlaşmalı ve zimmi bir kimseyi öldüren için şiddetli bir azap vadini de kapsamaktadır. Hadisin delaletine göre böyle bir kimse ebedi cehennemde kalarak cennetin kokusundan mahrum olacaktır. Beyhaqı'nın Abdurrahman el-Beylemanî'den tahrir ettiği hadis şöyledir: "*Rasulullah (ﷺ), anlaşmalı bir kimseye karşılık (kısas olarak) bir Müslümanı öldürdü ve dedi ki: Ben, zimmetine bağlılık gösterenlerin en iyisiyim.*"

Bu hadis, kim olursa olsun anlaşmalı olan birisini öldürenin öldürüleceğine delalet etmektedir. Dolayısıyla kafir bir zimmiye karşılık Müslüman bir kimse öldürülebilir. Taberani'nin tahririnde şu rivayet yer almaktadır: "*Ali'ye zimmilerden bir adamı öldüren Müslüman bir kimse getirildi. Aleyhinde beyyinelere (deliller) ortaya konuldu ve bunun üzerine adamın*

¹ Tirmizi, K. Diyet, 1323

öldürülmesini emretti. Ölen kişinin kardeşi gelerek: Ben onu affettim dedi. Ali: Belki onlar seni tehdit ettiler, korkuttular ve vazgeçmeni istediler, deyince adam: Hayır. Ancak onun öldürülmesi kardeşimi geri getirmez. Bana bunu anlattılar ben de razı oldum. dedi. Bunun üzerine Ali (ﷺ): Sen bilirsin. Ancak bizim zimmetimiz altında bulunan kimsenin kanı bizim kanımız, diyeti de bizim diyetimiz gibidir, dedi."

Sahabenin amelini ve sözünü ortaya koyan bu haber her ne kadar delil olmaya elverişli değil ise de hadis ile istidlal esnasında dikkate alınır. Rasul (ﷺ)'ün muahid (anlaşmalı) birisine karşılık Müslümanın kısasen öldürülmesi hadisi ile istidlal yapılırken de bu olay dikkate alınmıştır.

Ancak Tirmizi'nin Ebu Cuheyfe'den yaptığı şu rivayete gelince:

قُلْتُ لِعَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ مِنَ الْوَحْيِ إِلَّا مَا فِي كِتَابِ اللَّهِ قَالَ لَا وَالَّذِي فَلَقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأَ النَّسَمَةَ مَا أَعْلَمُهُ إِلَّا فَهَمًا يُعْطِيهِ اللَّهُ رَجُلًا فِي الْقُرْآنِ وَمَا فِي هَذِهِ الصَّحِيفَةِ قُلْتُ وَمَا فِي الصَّحِيفَةِ قَالَ الْعَقْلُ وَفَكَأَنَّكَ الْإِسْبِيرُ وَأَنْ لَا يُقْتَلَ مُسْلِمٌ بِكَافِرٍ "Ali (ﷺ)'ye: Yanınızda, Kur'an'da olmayıp ancak vahiyden sayılan bir şey var mı? diye sorduğumda şöyle cevap verdi: Hayır! Tohumu yarıp ondan filizi çıkaran ve insanı yaratan zata yemin olsun ki Allah'ın Kur'an'da olanı anlamak üzere kişiye verdiği anlayış ve bir de şu sahifede bulunanlardır. Dedim ki: Peki, bu sahifede neler var ve bu sahife nedir? Diyet(le ilgili hükümler), esirlerin özgürlüğüne kavuşturulması (ile ilgili tavsiyeler), kafire karşılık (kısas olarak) Müslümanın ve anlaşma süresi

*içerisinde de ahidlinin öldürülmeyeceği (ile ilgili hükümler) var."*¹

Ahmed ve Ebu Davud, Amr b. Şuayb'dan onun da babasından ve dedesinden, Rasulullah (ﷺ)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: "**Kafire karşılık bir Müslüman öldürülmez, anlaşmalı olduğu süre içerisinde anlaşmalı (ahidli) olan da öldürülmez..**" Her iki hadis dikkate alındığında mutlak olan mukayyet olana hamledilir. Bu durumda hadis, birinci yarısında; لَا يُقْتَلُ مُؤْمِنٌ بِكَافِرٍ وَلَا ذُو عَهْدٍ فِي عَهْدِهِ "Kafire karşılık bir Müslüman öldürülmez" şeklinde mutlak bir nassı, ikinci yarısında ise delaleti iktiza² ile kayda (bağlayıcılığa) nass oluşturan; "**anlaşmalı olduğu süre içerisinde anlaşmalı (ahidli) olan öldürülmez.**" şeklinde mukayyed (bağlayıcı) bir nassı zikretmiş olmaktadır. Yani hadis ikinci yarısında ahidli bir kafirin, (harbi) kafire karşılık öldürülemeyeceğini bildirmektedir. Hadisin ikinci yarısında yeterlilik açısından "kafir" kelimesi düşürülmüştür. Çünkü birinci yarıda bu kelime zikredilmiştir. Kafir, kafire karşılık öldürülmez sözü ve birinci kafirin ahidli birisi olduğu zikredilerek niteliğinin belirtilmesi, ikinci kafirin harbi kafir olmasını gerektirmektedir. Yani ikinci kafirin harbi olmakla kayıtlı olmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla birinci yarıda mutlak olarak zikredilen kafir ikinci yarıda mukayyed olarak zikredilen kafire hamledilir ve hadisin

¹ Buhari, K. Cihad ve's-Seyr, 2820

² Delaleti iktiza:

anlamı şöyle olur: Müslüman bir kimse harbi kafire karşılık öldürülmeyeceği gibi harbi kafire karşılık ahidli olan bir kimse de öldürülmez. Bu nedenle bu iki hadisin, zimmiye karşılık Müslümanın öldürülemeyeceğine delil olması doğru değildir.

Eman verilen kafire karşı zimmi muamelesi yapılır. Kanının akıtılması haramdır ve onu öldüren Müslüman, kısas gereği olarak öldürülür. Çünkü muahidi (anlaşmalı olanı) zikreden Amr ve Beylebani hadisi buna işaret etmektedir. Kendisine eman verilen kimse muahid kimse demektir. Muahid kelimesi hem zimmi hem de kendisine eman verilen kimse için kullanılır. Bizim yurdumuzda bulunduğu sürece emanın yalnızca kendisine verilmiş olması ile bir bütün olarak devletin tüm vatandaşlarına verilmiş olması arasında fark yoktur. Zira o, eman almakla; canını, malını ve namusunu koruma altına almış olur, Müslümanların onu öldürmesinin haram olduğunda alimler arasında ihtilaf yoktur. Çünkü Allah Teâla şöyle buyurmaktadır:

وَأِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ
"Eğer müşriklerden birisi senden eman dilerse ona eman ver. Ta ki Allah'ın kelamını dinlesin. Sonra onu emin olacağı yere kadar ulaştır."¹

Şayet Müslüman bir kimse onu öldürürse tıpkı zimminin öldürülmesinde olduğu gibi öldürülür. Bunu, anlaşmalı bir kimsenin Müslüman tarafından hata ile

¹ Tevbe-6

öldürülmesine ait hüküm de teyid etmektedir. Kur'an'da bu husus şöyle geçmektedir:

وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ فَدْيَةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلَىٰ أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ "Şayet kendileriyle aralarında bir anlaşma bulunan kavimdense o vakit akrabalarına bir diyet vermek ve mümin bir köle azat etmek gerekir."¹

Bu ayet, anlaşmalı bir kimsenin öldürülmesinin Müslüman bir kimseyi öldürmek gibi olduğuna delalet etmektedir.

الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْإِنْتَىٰ بِالْإِنْتَىٰ "Hür ile hür, köle ile köle, dişi ile dişi"² ayeti, mantuku itibarı ile; hür kimse hür olan birisini öldürdüğü zaman öldürüleceğine, kölenin köleyi öldürdüğü zaman öldürüleceğine ve kadının da kadını öldürdüğü zaman öldürüleceğine işaret etmektedir. Ayetin mantukunda bundan başkasına işaret yoktur. Mefhumu muhalefet açısından ele alındığında ayet; köleyi öldürdüğü zaman hür bir kimsenin öldürülmeyeceğine, kadını öldürdüğü zaman erkeğin öldürülmeyeceğine delalet etmektedir. Mefhumu sıfat olup mefhumu lakap değildir. Mefhumu muhalefeti ortadan kaldıracak bir başka nass bulunmadığı zaman mefhumu muhalefet ile amel edilebilir. Fakat mefhumu muhalefeti ilga edecek bir nass bulunduğu zaman mefhumu muhalefet iptal edilir ve mefhumu muhalefetle amel edilemez. Nassın mefhumu ilga etmiş, mefhumu

¹ Nisa: 92

² Bakara: 178

neshetmek anlamına gelmez. Nesh, ancak mantuk için geçerlidir. Mefhum ise ancak nass tarafından iptal edilir. Şu ayette olduğu gibi:

وَلَا تُكْرَهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا **"İffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın."**¹

Bu ayetin mefhumu muhalefeti, şayet cariyeleriniz iffetli olmak istemezlerse onları fuhşa zorlayabilirsiniz anlamına işaret etmektedir. Ancak bu mefhum, bu anlamın hilafına olan bir başka nass tarafından ilga ve iptal edilmiştir. Bu nass şu ayetlerdir:

وَلَا تَقْرَبُوا الزَّانِيَ إِذْهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا **"Zinaya yaklaşmayın. Zira zina azgınlıktır ve yol olarak da kötüdür."**²

الزَّانِيَةُ وَالزَّانِيَ فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ **"Zina eden kadın ve zina eden erkeğin her birine yüzer değnek vurun."**³

Bu ayetler; وَلَا تُكْرَهُوا **"zorlamayın."** ayetindeki mefhumu muhalefeti iptal ve ilga etmektedir. لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا **"Kat kat faiz yemeyin"**⁴ ayetinde de durum aynıdır. Zira bu ayetin mefhumu muhalefeti, kat kat olmadığı zaman faizin yenilebileceği anlamına gelmektedir. Oysa bu mefhum, ilga ve iptal edilmiş olup

¹ Nur: 33

² İsrâ: 32

³ Nur: 2

⁴ Al-i İmran-130

bununla amel edilemez. Çünkü bu anlamın tam tersine işaret eden bir başka nass vardır:

وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا "Allah, alışverişi helal faizi haram kıldı."¹

وَأِنْ تَبِيتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ "Şayet tevbe ederseniz anaparanız (sermayeniz) sizindir."²

الْحُرُّ بِالْحُرِّ "Hür hür ile" ayeti de bu türden bir ayettir. Çünkü Allah-u Teâla şöyle buyurmaktadır:

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْإِنثَى بِالْإِنثَى "Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hür hür ile, köle köle ile, dişi dişi ile"³

Bu ayetin mefhumu muhalefetine göre; köleye karşılık hür, kadına karşılık olarak da erkek öldürülemez. Ancak bu mefhum, ilga ve iptal edilmiş olup bununla amel edilemez. Zira bunun tam tersine işaret eden bir başka nass vardır. Bu nass Semure hadisindeki Rasulullah (ﷺ)'in şu sözüdür:

مَنْ قَتَلَ عَبْدَهُ قَتَلْنَاهُ وَمَنْ جَدَعَ عَبْدَهُ جَدَعْنَاهُ "Kim bir köleyi öldürürse biz de onu öldürürüz."⁴

Rasülün Yemen halkına yazdığı şu yazı da bunu teyid etmektedir: "*Dişiye karşılık erkek öldürülür.*" Dolayısıyla geriye yalnızca ayetin mantuku ve köleye

¹ Bakara-275

² Bakara-178

³ Bakara: 178

⁴ Tirmizi, K. Diyet, 1334

karşılık hür bir kimsenin, dişiye karşılık olarak da erkeğin öldürüleceğine delalet eden sahih hadisler kalmaktadır.

Bu açıklamalara göre İbni Mes'ud hadisinde yer alan: "**Cana can**" ifadesi; hangi nefis öldürülürse öldürülsün katilin öldürüleceği hususunda genel bir ifadedir. Kısas, insana karşılık insan, cana karşılık candır. Bu nedenle kim bir canı öldürürse; öldürdüğü kimsenin erkek, kadın, hür, köle, Müslüman veya kafir olup olmadıklarına bakılmaksızın öldürdüğü cana karşılık öldürülür.

Öldürülen cana karşılık olarak bir başka canın öldürülmesi hususunda bu nasslar genel olup, istisna tutulan durumlar dışında her can için geçerlidir. Nasslara dönülüp dikkatlice incelendiği zaman kasten öldüren kimseyi istisna tek bir nassın var olduğu görülür. Anne ve baba bu genellikten istisna tutulmuştur. Anne veya babadan birisi oğlunu veya kızını ya da torunlarını öldürdüğü zaman öldürülmez. Çocuğunu öldürmesinden dolayı baba, kız veya erkek çocuklarının çocuğunu (torununu) öldürmesinden dolayı dede öldürülmez. Aynı şekilde kızını öldürdüğü için anne, erkek çocuklarının veya kız çocuklarının çocuklarını (torununu) öldürdüğü için nine öldürülmez. Bunun delili Ömer b. el-Hattab ve İbni Abbas'ın Rasulullah (ﷺ)'dan rivayet ettikleri şu hadistir:

لا يُقْتَلُ وَالِدٌ بَوَلَدِهِ "Çocuğu(nu öldürmesi) karşılığında babaya kısas yoktur."¹

Bu nass, sarih bir nass olup hadis, meşhur hadislerden sayılmaktadır. Ancak annesini veya babasını öldüren çocuğu kısastan istisna tutan sahih bir nass geçmediği için nassların genelliği çerçevesinde hareket edilir. Babasını ya da dedelerini öldürdüğü zaman babasına karşılık olarak çocuk (kısas gereği) öldürülür. Yine çocuk annesini ya da ninesini öldürdüğü zaman annesine karşılık olarak öldürülür.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلِ "Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı."² ayetinin genelliğinden, oğlu istisna edecek sahih bir nassın bulunmamasından ve babayı istisna edecek nassın geçmesinden dolayı, babasını veya annesini öldürmesinden dolayı kısas gereği çocuk öldürülür.

Süraka'nın Nebi (ﷺ)'den rivayet ettiği: **"Oğlundan dolayı babaya, babasından dolayı da oğluna kısas uygulanmaz."** hadisi, meşhur sünen kitaplarında yer almamaktadır. Fakihler bu hadisin aslının olmadığını söylemektedirler. Hadisin sıhhati sabit olmadığına göre, bu hadisle istidlal de sahih olmaz ve bu hadise dayanılarak genel nass tahsis edilmez. Üstelik bizzat Süraka tarafından şu hadis de rivayet edilmektedir:

¹ Ahmed b. Hanbel, Müs. Aeretu'l Mübeirin fi'l-Cimneh, 328

² Bakara-178

رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُقِيدُ أَبًا مِنْ ابْنِهِ وَلَا يُقِيدُ ابْنَ مِنْ أَبِيهِ
“Rasulullah (ﷺ), çocuğunu öldürmesinden dolayı babasına kısas uyguladı fakat babasını öldürmesinden dolayı oğluna kısas uygulamadı.”¹

Bu hadis birinci hadisle çelişmektedir. Her ikisinin de tarihi bilinmemektedir, nesh iddiasında bulunmak veya ikisinin arasında bir cem yapmak da mümkün değildir. Çünkü her ikisi arasında tam bir çelişki vardır ve bu iki hadis birbirlerini itmektedirler. Öyleyse her ikisinin de reddedilmesi, açık ve sarih naslarla amel edilmesi gereklidir.

¹ Tirmizi K. Diyat, 1319 (Ebu İsa, bu hadisin Süraka hadisi olduğunu ancak bu yolla biliyoruz ve isnadı sahih değildir, der.)